

18. Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 – 2025 годы. Постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988

References:

1. Bepal'ko V.P. Slagaemye pedagogicheskie tekhnologii. – M.: Prosveshchenie, 1989. – S. 231
2. CHernova YU.K. Pedagogicheskaya tekhnologiya osnova povysheniya kachestva podgotovki specialistov // Proektirovanie i realizaciya pedagogicheskikh tekhnologij. – Samara: SIPK – 1996. – S. 24-33
3. Rodzhers K.R. Vzglyad na psihoterapiyu. Stanovlenie cheloveka. – M.: Izdatel'skaya gruppа «Progress», «Univers», 1994. – S. 480
4. Tasimova A.A. Sovremennye obrazovatel'nye tekhnologii. – M.: Almaty, SKK, 2019. – S. 220
5. Khutorskoj A.V. Metodika lichnostno-orientirovannogo obucheniya. Kak obuchat` vseh po-raznomu. M.:Izd-vo VLADOS-PRESS, 2005. – S. 383
6. Fedorov A.E., Metelev S.E., Solov'ev A.A., Shlyakova E.V. Kompetentnostnyj podhod v obrazovatel'nom processe. – M.: Izd-vo OOO «Omskblankizdat», 2012. – S. 210
7. YAsvin V.A. SHkol'naya sreda kak predmet izmereniya: ekspertiza, proektirovanie, upravlenie — M.: Narodnoe obrazovanie, 2019. – S. 448
8. Monahov V. M. Metodologiya proektirovaniya pedagogicheskikh tekhnologij // SHkol'nye tekhnologii – 2000. - № 3. – S.57-64
9. Omarova V.K. Innovacionnye podhody v obrazovanii – M.: IP «Otan», 2015. – S. 248
10. Shkutina L.A., Sanhaeva A.N. Sovremennye pedagogicheskie tekhnologii – M.: Izd-vo «Evero», 2018. – S.170
11. Zavalko N.A., Saharieva S.G. Sovremennye pedagogicheskie tekhnologii – M.: Epigraf, 2016. - S. 304
12. YAkunchev M.A., Volkova O.N., Aksenova O.N. Metodika prepodavaniya biologii. – M.: Izdatel'skij centr «Akademiya», 2008. – S. 320
13. Sergeev I.S. Kak organizovat' proektnuyu deyatel'nost' uchashchihsya. Prakticheskoe posobie dlya rabotnikov obshcheobrazovatel'nyh uchrezhdenij. 2-e izd., ispr. i dop. – M.: ARKTI, 2005. – S. 80
14. O statuse pedagoga. Zakon Respubliki Kazahstan ot 27 dekabrya 2019 goda № 293-VI ZRK
15. Savenkov A.I. Psihologicheskie osnovy issledovatel'skogo obucheniya shkol'nikov // Fizika: problemy vykladannya - 2007. - № 3. S. 14-24
16. Tagberlieva G.K. Proektnaya i issledovatel'skaya deyatel'nost' uchashchihsya v sovremennom obrazovatel'nom prostranstve // Smart-tekhnologii v sisteme povysheniya kvalifikacii: mezhdunarodnyj opyt i otechestvennaya praktika – 2016. - S. 294-308
17. Zolotova T.S., CHernyavskaya A.P. Opyt podgotovki uchitelej k organizacii issledovatel'skoj deyatel'nosti shkol'nikov // Nauchnyj lider – 2021. - № 14 (16). – S. 35-37
18. Об утверждении Gosudarstvennoj programmy razvitiya obrazovaniya i nauki Respubliki Kazahstan na 2020 - 2025 gody. Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazahstan ot 27 dekabrya 2019 goda № 988

МРНТИ 14.25.19

<https://doi.org/10.51889/2022-2.1728-5496.28>

Н.Д. Сапанова.¹ Д.Б. Чилдибаев.¹

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Қазақстан, Алматы қ.

ЖОБАЛЫҚ ІС – ӘРЕКЕТ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМІ МЕН МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа

Қазіргі жаһандану дәірінде экологиялық проблемаларды, қауіп-қатерлерді жену үшін жаңа жоғары экологиялық білімі мен мәдениеті бар ұрпақты тәрбиелеу керектігі өзекті мәселе екені белгілі. Экологиялық білім беру, әсіресе адамзаттың қоршаған ортаға тигізетін әсеріне қатысты маңызды мәселе ретінде қарастырылуы керек. Экологиялық білім экологиялық мәдениетті, өз елінің және өзіне жақын адамдарының, жалпы планетаның және бүкіл ғаламның тағдыры үшін экологиялық жауапкершілікті қалыптастыруға бағытталған оқыту, тәрбиелеу және дамытудың үздіксіз процесі деп түсіндіруге болады. Мақалада тұлғаның экологиялық білім мен мәдениетінің мәні ашылады, яғни

мектеп оқушыларында экологиялық білім мен тәрбиені қалыптастыру құралы ретінде жобаны құру процесі сипатталады. Мақаланың мақсаты: жобалық іс-әрекет ұйымдастыру барысы арқылы мектеп оқушыларының экологиялық білімін кеңейтіп, экологиялық мәдениетін қалыптастыру, оқушылардың табиғатқа жауапты қарым-қатынасын дамыту. «Экология және біз» жобасы аясында мектеп оқушылары үшін жүзеге асырылған экологиялық мазмұндағы жобалық технологияны қолданудың тиімділігі мен қажеттілігі қарастырылады.

Түйін сөздер: үздіксіз экологиялық білім; экологиялық мәдениет; экологиялық жоба; биологиялық объектілер; жобалау қызметі; экологиялық тәрбие; экологиялық марафон, экскурсия.

Сапанова Н.Д.¹ Чилдибаев Д.Б.¹

¹*Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Казахстан, г. Алматы*

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ И КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ НА ОСНОВЕ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

Как известно, в условиях современной глобализации для преодоления экологических проблем, угроз необходимо воспитывать поколение с новым высшим экологическим образованием и культурой. Экологическое образование следует рассматривать как важную проблему, особенно в отношении воздействия, которое человечество оказывает на окружающую среду. Экологическое образование можно трактовать как непрерывный процесс обучения, воспитания и развития экологической культуры, направленный на формирование экологической ответственности за судьбу своей страны и близких ей людей, планеты в целом и всей Вселенной в целом. В статье раскрывается сущность экологического образования и культуры личности, то есть описывается процесс создания проекта как средства формирования экологического образования и воспитания у школьников. Цель статьи: расширение экологических знаний и формирование экологической культуры школьников через процесс организации проектной деятельности, развитие ответственного отношения учащихся к природе. Рассматривается эффективность и необходимость применения проектной технологии экологического содержания, реализованной для школьников в рамках проекта «Экология и мы».

Ключевые слова: непрерывное экологическое образование; экологическая культура; экологический проект; биологические объекты; проектная деятельность; экологическое воспитание; экологический марафон, экскурсия.

Sapanova N.D.¹, Childibaev D.B.¹

¹*Kazakh National Pedagogical University named after Abai,
Kazakhstan, Almaty*

FORMATION OF ENVIRONMENTAL KNOWLEDGE AND CULTURE OF STUDENTS ON THE BASIS OF PROJECT ACTIVITIES

Abstract

In the conditions of modern globalization, in order to overcome environmental problems and threats, it is necessary to educate a generation with a new higher environmental education and culture. Environmental education should be considered as an important issue, especially with regard to the impact that humanity has on the environment. Environmental education can be interpreted as a continuous process of education, upbringing and development of ecological culture aimed at the formation of environmental responsibility for the fate of one's country and people close to it, the planet as a whole and the entire universe as a whole. The article reveals the essence of environmental education and personal culture, that is, describes the process of creating a project as a means of forming environmental education and upbringing among schoolchildren. The purpose of the article: the expansion of environmental knowledge and the formation of ecological culture of schoolchildren through the process of organizing project activities, the development of a responsible attitude

of students to nature. The effectiveness and necessity of using the project technology of ecological content implemented for schoolchildren within the framework of the project "Ecology and us" is considered.

Keywords: continuous ecological education; ecological culture; ecological project; biological objects; project activity; ecological education; ecological marathon, excursion.

Кіріспе. Қазіргі таңда қауіп – қатерлерді жеңу үшін жаңа экософиялық ойлау қажет және жоғары экологиялық білімі мен мәдениеті бар ұрпақты тәрбиелеу керектігі өзекті мәселе. Адамдар болып жатқан экологиялық апаттың қиындығы мен қатерлігін әлі де толық түсінбеген сияқты, себебі табиғат ресурстарын үнемсіз пайдаланып қоршаған ортаны ластауы, экологиялық мәдениеттің деңгейі төмендігін көрсетеді [1].

ҚР Президенті 2020 жылғы Үкімет отырысында Жер шарында қалыптасқан экологиялық жағдайдың ушығуына байланысты өзінің нақты пікірін білдірді. Онда «Оқушыларға экологиялық білім беру үшін мектепке экология пәнін енгізу керек» деген болатын. Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың үкімет отырысында Жер шарында қалыптасқан экологиялық жағдайдың ушығуына байланысты экологиялық білім беру туралы және Қазақстан халқына Жолдауында «әлеуметтік жаңғыртудың жаңа кезеңі ретінде атап өтті.

Экологиялық білім беру, әсіресе адамзаттың қоршаған ортаға тигізетін әсеріне қатысты маңызды мәселе ретінде қарастырылуы керек. Қоршаған ортаға зиян келтірудің алдын-алу, қоршаған ортаға зиян келтірудің алдын-алу, табиғаттағы бар көздерді оңтайлы пайдалану және қоршаған ортаны және оның денсаулығын сақтау үшін жасалған барлық күш-жігерден басқа, тепе-теңдікті бұзатын көптеген функциялардан аулақ болу керек [2]. Экологиялық білім табиғатпен және күнделікті қалалық ортамен тікелей байланысты қамтиды және қазіргі заманғы оқу бағдарламаларының қажетті элементіне айналады. Жасөспірімдерді экологиялық сипаттағы түрлі іс-шараларға қосу қазіргі заманның жетекші экологиялық парадигмаларына сәйкес келеді. Дәстүрлі мектеп ортасымен қатар, әртүрлі қалалық кеңістіктер табиғи оқу алаңына айналады, олар сыныптан тыс білім беру және қазіргі экологиялық және әлеуметтік инфрақұрылымда білім мен дағдыларды қалыптастыру үшін дәстүрлі емес білім беру тәсілдерін ұсынады [3]. Мектептегі барлық пәндер тиісті негізгі құзыреттіліктермен пәндік саламен біріктірілген экологиялық білім беру материалдарын қамтуы мүмкін деп айтуға болады. Бұл мектептегі әр мұғалімге танымдық құзіреттілікті қалыптастыру аспектісінде де, аффективті және психомоторлы аспектілерде де экологиялық білім беру нәтижелеріне қол жеткізуді қолдау үшін оқу ресурстары қажет [4].

Білім берудегі тұрақты даму және экологиялық этика қағидаттарын қолдау үшін білімнің өзін реттей алатын жүйе қажет. Жалғыз нәрсе-оқу бағдарламасын жасау. Экологиялық білім беру бойынша оқу бағдарламаларын әзірлеу жергілікті мәселелерді шешуге тиімді әсер етеді. Экологиялық мәселелерді жергілікті деңгейде шешу, бұл экологиялық мәселелерді ұлттық деңгейде, тіпті жаһандық деңгейде шешуге әсер етеді [5].

Қазіргі таңда мектепте экологиялық білім беруді дамытудың елеулі кемшіліктері бар. Атап айтар болсақ, экология жалпы мектептегі міндетті пәндер арасында жеке пән ретінде оқытылмауы, экологиялық білім беру мен мәдениет қалыптастыруды дамытудың тиімді бағдарламаларының жетіспеуі, арнайы экологиялық дайындығы бар, білікті мамандардың аз болуы, экологиялық оқу – әдістемелік құралдардың яғни, ақпарат көздерінің қоры жетіспеушілігін жатқызуға болады. Сондай-ақ, мектеп болсын, басқа оқу орындары болсын экологиялық білім беру мен экологиялық тәрбие дұрыс ұйымдастырылған болуы үшін, ең бастысы экологиялық проблемаларға байыпты көзқарасты қалыптастыруға жалпы қоғамдық мотивация жоқ. Экологиялық білім беру проблемалары осы уақытқа дейін әрдайым болғанын атап өтуге болады, оларды жеке білім беру мекемелері деңгейінде ғана емес, сонымен қатар үйірмелер мен жеке бастамалар деңгейінде де шешу керек. Экологиялық ақпараттың жетіспеушілігін, ішінара факультатив сабақтар, элективті арнайы курстар және мамандандырылған үйірмелер, ғылыми жобалар және т.б. толықтыра алады.

Жобалау әдісі білім алушылар, яғни оқушылар мен мұғалімдерді экологиялық мәдениетті қалыптастыру ісінде белсенді болуға септігін тигізеді.

Мектепте оқушыларда экологиялық білім мен мәдениетті қалыптастыру келесідей бағыттар бойынша жүзеге асыруға болады:

1. Экологиялық пайдалы ақпарат беру – көлемді аудиторияға әсер ету үшін қоршаған ортаны қорғауға шақыратын ұрандар, плакаттар, белгішелер, эмблемалар және экологиялық жол картасын дайындау.

2. Экологиялық ағарту-табиғатты және оның ресурстарын қорғау қажеттілігі туралы білімді таратуға көмектесетін іс-шараларды дайындау.

3. Экологиялық білім беру – мектеп оқушылары мен қала тұрғындарды қоршаған ортаны қорғау туралы жүйелі біліммен қамтамасыз ету үшін буклеттер, ақпараттық материалдар жасау.

Оқу процесі сыныптан тыс іс-шаралар түрінде жүзеге асырылады, оның барысында оқушылар бір-бірімен экологиялық ақпарат алмасады, тиісті тақырыптармен байланысты экологиялық мәселелер оқу пәндері негізінде талқыланады. Сондықтан сыныптан тыс жұмыстардың негізгі мақсаты: оқушыларды экологиялық білім мен мәдениетке жобалау және зерттеу қызметін ұйымдастыру арқылы оқыту.

Сонымен қатар, оқушылар арасында экологиялық білім мен білім беруді қалыптастыруда жобаның қызметі ерекше мәнге ие. Жобалық зерттеу жұмысы оқушыларға жаңа білім беру міндеттерін, жоспарлауды, болжауды, өзін-өзі бақылауды, өзін-өзі түзетуді, өзін-өзі бағалауды дербес белгілей отырып, белсенді қызмет субъектісі ретінде әрекет етуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл педагогикалық қолдау, тұтастық және интеграция принциптерін пайдалана отырып қолданылады. Жоба әдісінің мәні-бұл жаңа білімді қолдану және дамытуға негізделген жобаның қолданбалы мәселелерін шешу процесінде оқушылардың жоба тәжірибесін игеруіне ықпал етеді. Бұл тәсілді енгізу білім беру мазмұны жобасы жұмысына үздіксіздік және дәйектілік қағидаттарына негізделген.

ҚР Білім және Ғылым министрлігінің қаулысымен көпшілік арасында барлық оқу жүйелерінде үздіксіз экологиялық білім беру мәселесін шешу жолдары көрсетілді. Соның бірі мектептегі жаратылыстану пәндерінің мазмұнын экологияландырумен қатар экология пәнін енгізу мәселесі тұрды [6].

Қазіргі кезеңде білім алушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру проблемасын зерделеумен Ә.Бейсенова, Чилдебаев Ж.Б., Бакирова К.Ш., Мухитдинов Н.М., А.Самақова, Т.Еспаев және тағы да басқа отандық ағартушы ғалымдар айналысқан жұмыстарымен таныспыз [7].

Жобалық-сараланған оқытуды қарастыру қажеттілігі қазіргі мектептің міндеттеріне қол жеткізу тұрғысынан оның өзектілігі мен маңыздылығын толық бағалауға байланысты. Біз мектепте жобалық және жобалық сараланған оқытудың қалыптасуын қарастырдық. Осыған байланысты қазіргі кезде жобалық іс-әрекетті мектепте жұмылдыру Томюк О. Н., [8] Левин К. [9] және т. б.), жобалық оқытудың заманауи зерттеушілері Биекенов К.У. [10], М. М. Морозов [11], Аньшин В.М., Алешин А.В. [12] және т. б. жобалау-саралап оқыту (О. В. Плетенева, Монахова Л.Ю., Матяш Н.В., Володина Ю.А. [13, с. 3-98; 14, с. 3 -50; 15, с. 116]) еңбектерінен белгілі. Жоба әдісі арқылы тапсырманы (Томюк О.Н., Филоненко И. А.) оқушылар өзіндік іс-әрекетіне бағытталған-жеке, жұптық және топтық жұмыстар арқылы белгілі бір уақыт аралығында орындай алады [8]. Бұл әдіс әрдайым тиімдідеуге болады, себебі қандай да бір өзекті мәселені шешуді қамтиды.

Экологиялық тәрбие мәселелеріне арналған ғылыми ізденістердің авторлары «төртінші технологиялық революция адамның орнықты даму және қоршаған ортамен қарым-қатынасын үйлестіру мәселелерінің өзектілігін жаңа деңгейге көтеретіні танылады» деген түсінікпен келіседі [16]. Білім беру процесінің басым бағыты бұрын қалыптасқан экологиялық құндылықтарды дамыту болып табылады, олар жай мақсаттар ғана емес, адамның қазіргі заманғы мәдениет пен өскелең ұрпақ көзқарастарының өзгеріссіз құрамдас бөлігі болып табылатын қоршаған ортамен қарым-қатынасын үйлестіруге қол жеткізу құралы болуы тиіс. Мұндай негізгі құндылықтар табиғатқа (тірі және жансыз) ұқыпты қарау және құрметтеу, экологияға зиян келтіретін іс-әрекеттерге төзбейтін көзқарас болып табылады. Барлық санамаланған құндылықтарды жалпы білім беретін мектепте оқу жылдарында қалыптастырған жөн.

Бүгінгі таңда қоғам дамуының басым бағыттарының бірі экологиялық тұрақты даму болып табылады. Қазіргі заманғы адам ойланбаған әрекеттер жасай отырып, табиғатқа зиян келтірмеуге мүмкіндік беретін қарапайым экологиялық білімге, мәдениетке ие болуы қажет. Экологиялық тәрбие алу үрдісі өскелең ұрпаққа жастайын басталып, өмірінің барлық деңгейінде жалғасын тауып отыруы тиіс. Ал білім алушыларды жобалау қызметіне қосудың негізгі мақсаты-болашақ мамандар үшін оқу-өндірістік алаң құру, олардың жалпы және кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыру мысалдары арқылы оқу үдерісіне жобалап оқыту мен білім беру технологияларын енгізу [17, 18].

Зерттеу материалдары мен әдістері. Қазіргі уақытта үздіксіз педагогикалық білім беруде біз тұлғаның экологиялық мәдениетін дамытуды басты мақсат ретінде анықтаған жөн деп санаймыз. Сондықтан жобалық әдіс тұлғаның экологиялық білімі мен мәдениетін қалыптастырудың ең тиімді әдісі болып саналады.

Мектеп әкімшілігі жоба әдісін оқу процесіне енгізуге тапсырмалар бере отырып, оқу процесінде осы жобамен айналысып, оны жоғарғы деңгейде дамытатын мұғалімдерге жан – жақты қолдау көрсетуде.

Оқушылар мен оқытушылар үшін зерттеудің осы қызметі арқылы пайдалы нәтиже алу өте тиімді процесс болып табылады. Оны үш бөлімге бөлуге болады:

1. Сабақ барысында оқушылардың зерттеу қызметі. Өзекті, проблемалық деңгейі жоғары жағдайларды шешуге ұмтылу және болжамды дұрыс құрастыра білу талап етіледі. Сонымен қатар, өзекті проблемалардың шешімін табу кезінде оқушылардың логикалық белсенділігі мен функционалдық сауаттылығын арттыру да маңызды. Сабақта немесе сабақтан тыс жұмыстарды өткізуде экологиялық білім беруде әртүрлі көрнекіліктер мен дидактикалық материалдарды пайдалануға болады. Мысалы: сауалнамалар әзірлеу, пікірталас-дебат жұмыстары, булеттер, модельдеу жұмыстар, және сонымен қатар, проблеманы шешуге бағытталған эсселер және т.б.

2. Мектепте оқушылармен зерттеуді дұрыс жүргізу әдіс-тәсілдерін үйрететін электив курстарда әр түрлі экологиялық өзекті ғылыми жобаларды жүзеге асыру.

3. Мектепте оқушылар үшін бейіндік лагерьлер және ғылыммен айналысуға қызығушылығы бар білім алушылар үшін ғылыми қоғам ұйымдастыру (қоғам мүшелері ғылыми жобалар жасау кезінде жеке жұмыс немесе топпен жұмыс жасай алады).

Жоба үш кезеңнен тұрады:

1. Дайындық кезеңі: мақсаттар мен міндеттерді қою, мерзімдік шектеу оқушылармен дайындық жұмыстары, техникалық қауіпсіздік жабдықтар мен материалдарды таңдау, әр түрлі әдебиеттердегі ақпаратпен танысу.

2. Негізгі кезең: белгіленген міндеттерді орындау.

3. Қорытынды кезең: жұмысты қорытындылау, оларды талдау, түйіндеу тұжырымдау, бағалау.

Жобалау әдісін сабақ уақытында және сабақтан тыс уақытта қолданса, білім алушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыру тиімді болады. Сабақтан тыс іс-шаралар оқушылардың танымдық және шығармашылық іс-әрекетін дамытудың, мектеп бағдарламасы аясында ғана емес, пәндерге деген қызығушылықты арттырудың құрамдас бөліктерінің бірі болып табылады. Сонымен қатар, бұл жұмыс түрлерін ұйымдастыру барысында проблемалық оқыту, сын тұрғысынан ойлау технологиялары қолдануға болады.

Жобалау әдісі бұл практикалық немесе теориялық білімнің белгілі бір саласын, белгілі бір қызметті игерудің әдістері, амалдары жиынтығы. Егер біз жоба әдісі туралы айтатын болсақ, онда біз нақты практикалық нәтижемен аяқталуы керек проблеманы (технологияны) егжей-тегжейлі дамыту арқылы дидактикалық мақсатқа жету әдісін айтамыз. Жоба әдісі әрқашан оқушылардың өз еркіндегі қызметіне бағытталған және оқушылардың осы іс-әрекеттері негізінде нәтижелерді міндетті түрде ұсына отырып, белгілі бір мәселені шешуге мүмкіндік беретін оқу-танымдық әдістердің белгілі бір жиынтығын қамтиды. Егер біз педагог ретінде жоба әдісі туралы айтатын болсақ, онда бұл технология мыналарды қамтиды: өзін-өзі зерттеу, үнемі ізденіс, проблемалық әдістердің жиынтығы, логикалық ойлау процесі.

Қазіргі уақытта жоба әдісін оқу процесінде қолдану жоғарғы сұранысқа ие. Жобаның тақырыбын таңдап, оны орындай отырып, оқушылар өз мүмкіндіктерін қолдана алуға үйренеді, мотивациялары жоғарылайды, өз бастамаларын, дағдылары мен білімдерін көрсетуге мүмкіндіктер алады. Экологиялық білім беруде қолданылатын кең таралған оқу жобалары зерттеуге және практикаға бағытталады.

Зерттеудің нәтижелері. Біз ұйымдастырған Назарбаев Зияткерлік мектебінде «Экология және біз» жобасын әзірлеу мектептегі көптеген педагогтер мен оқушылардың қызығушылығын тудырды. Бұл жобаның нақты экологиялық және білім беру міндеті мектептің 8-10 сынып оқушыларының жергілікті мекенде және ғаламдық экологиялық проблемалар және қоршаған ортаның жай-күйі туралы хабардар болуға бағытталған.

«Экология және біз» мектептегі осы экологиялық жобада оқушылар 2020-2021 жылдар аралығында жобаның кезеңдерін жүзеге асыруды ұйымдастырды. Жобаның міндеттері:

Оқушылардың табиғат туралы білімдерін кеңейту; барлық тіршілік иелеріне адамгершілікпен, ұқыпты қарауға, табиғатқа көмек көрсете білуге тәрбиелеу.

Мектеп оқушыларына туған жердің тағдыры үшін моральдық жауапкершілікті сезінуге көмектесу; экологиялық мәдениетті қалыптастыру.

Жергілікті мекеннің экологиялық жағдайын зерделеу бойынша жұмысты ұйымдастыру, экологиялық жол картасын жасау.

Тұрғындар арасында табиғатты қорғау қызметі бойынша түсіндіру жұмыстарын жүргізу.

Мектептің басқа сынып оқушылары мен мұғалімдерін экологиялық іс-шараларды өткізуге тарту.

Қазіргі уақытта қоршаған ортаны қорғау мәселелері ерекше маңызға ие. Мектеп қабырғасынан бастап экологиялық ойлауды дамыту міндеті өзекті болды, жақсы нәтижелерге қол жеткіздік.

«Экология және біз» тақырыбындағы жобамен жұмысымыздың нәтижесінде мынадай нәтижелерге қол жеткіздік:

табиғи ортаны қорғауға және сақтауға қызығушылық деңгейін арттыру;

оқушылардың және біздің кентіміздің барлық тұрғындарының экологиялық мәдениетін арттыру;

денсаулықты сақтау және нығайту үшін қолайлы жағдайлар жасау;

тұрғылықты жері бойынша экологиялық қауіпсіздікті сақтау, аумақты көгалдандыру мәселелеріне оқушылардың назарын аудару.

Біз өз жұмысымызда экологиялық жұмыстың келесі түрлерін қолдандық:

Жұмысты таныстыру

Бұл жұмыс 8-10 сынып оқушылары мұғалімдердің жетекшілігімен орындалды. Жұмыс барысында оқушылар негізгі ақпарат алды және қосымша әдебиеттермен жұмыс істеу дағдыларын игерді, келесі іс-шараларға қажетті, жергілікті мекеннің экологиялық жағдайы туралы білімдерін байытты.

Балалар біздің ауданымыздың рельефі туралы әдебиеттерді, адам факторының әсерінен өсімдік кешендерінің қалай және қандай себептермен өзгертетінін, су экожүйелерінің жұмыс істеуі, ауыз судың сапасы, ауаның ластану себептері, ластаушы заттар, атмосфералық ауаның ластануының адам денсаулығына әсері туралы білді.

Өз мектеп мұғалімдерімен оқушылар арасында үгіт-насихат, сұхбат жұмыстарын жүргізді. Бұл жұмыс биылғы жылы-Экология жылы ерекше маңызға ие болып отыр.

Экскурсиялық жұмыс түрі

Балалар үшін жұмыстың ең қызықты түрі-мектепте 8-10 сынып оқушыларына арналған экскурсиялар. Экскурсиялар тек қызығушылық тудырмайды, сонымен қатар көрнекілік пен танымдық жағынан өте пайдалы жұмыс түрі.

Экологиялық экскурсиялар кезінде балалар табиғи нысандарға барып қана қоймай, сонымен қатар зерттеу объектісінде тікелей танысу сабақтарын өткізді.

Қазіргі уақытта тақырыптар бойынша экскурсиялар өткізілді:

"Экскурсияға шығудағы тәртіп ережелері"

"Жергілікті жердің экожүйесімен танысу"

Сурет 1. Экологиялық марафон, 8 сынып оқушылары

Марафонға мектебіміздің барлық биология кафедрасының мұғалімдері мен оқушылар қатысты. Біз өз мектебіміздің аумағын безендіру жұмыстары, экологиялық сенбіліктер өткізілді, шырша ағаштары мен гүлдер отырғызылды. "Өз ағашыңды отырғыз" акциясы ұйымдастырылды.

Сурет 2. Биолог мұғалімдермен бірге шырша отырғызу

Сурет 3. «Өз ағашыңды отырғыз» акциясы

Үгім-ақпараттық жұмыс түрі

Бұл жұмысты 8-10 сынып оқушылары орындады.

Бұл топ жұмысының мақсаты-қоғамның назарын экологиялық проблемаларға аудару. Жұмыстың бұл түрі барлық алдыңғы кезеңдерді аяқтайды.

Бұл кезеңде оқушылар сынып сағаттарында, «Экология және біз» апталық жобасының жабылуына арналған салтанатты іс-шарада мектеп мұғалімдерін, мектеп әкімшілігін шақыра отырып, сөз сөйлеуге дайындық жүргізді.

Мұндай кездесулердің маңызды функциясы-мектеп оқушылары арасында жиналған ақпаратпен алмасу, оларды бірлескен қызметке тарту мүмкіндігі. Бұл форма өз пікірін дамытуға және білдіруге, пікірталас жүргізу дағдыларын игеруге, қоғамның назарын аударуға мүмкіндік береді.

Нәтижелерді талқылау. Біздің мектепте экологиялық ағарту және экологиялық білім қалыптастыру бірнеше бағытта жүргізіледі, экологиялық білім берудің әрбір бағыты үшін белгілі бір мақсат тұжырымдалды және оған қол жеткізу үшін іс-шаралар әзірленді.

Оларда оқушылардың экологиялық сауаттылық деңгейін арттыруға, әдебиетпен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға, байқалатын процестер мен құбылыстарды талдауға, көпшілік алдында сөз сөйлеуге қатысуға, ауыл әкімшілігімен ынтымақтасуға, оларға қолдан келгенше көмек көрсетуге мүмкіндік беретін жұмыстың бірнеше бағыттары айқындалған.

Жоғарыда аталған жобаларға белсенді қатысу арқасында туған өлкесінің экологиялық жай-күйінің шынайы бейнесін білу орын алды. Экологиялық бағыттағы жобалар, акциялар, презентациялар, сауалнамалар танымдық белсенділікті, сондай-ақ оқушылардың логикалық және шығармашылық ойлауын дамытуға мүмкіндік береді.

Ұсынылып отырған мақалада жобалау қызметі арқылы оқушылардың бойында экологиялық білім мен мәдениет қалыптастыру мәселесі нақтыланады. Осы орайда, зерттеуіміздің соңында оқушылардың орындаған жобалары және ұйымдастырылған акциялардан кейінгі ойларын білу мақсатында сауалнама алынып, ашық түрде дискуссия жұмыстары жүргізілді. Нәтижесінде мектеп оқушыларының табиғи ортаны қорғауға және сақтауға қызығушылық деңгейін артқандығы, экскурсиялық жұмыс түрлерінің оқушылар үшін тиімді әдіс екендігі және оқушылардан алдағы

уақытта аумақты көгалдандыру мәселелеріне мейлінше көбірек жұмылдырылу туралы ұсыныстар алынды.

Бұл зерттеудегі жобалық қызметтің негізгі мақсаты оқушыларды оқу процесіне деген қызығушылығын оятып, экологиялық проблемалардың алдын алу шараларына белсенді қатысуға ынталандыру болып табылады. Мектеп оқушылары практикалық жұмыстарды қызығушылықпен орындайды, бұл мектеп кезеңдерінде ғылымға деген ынтаны дамытуға тамаша мүмкіндік. Себебі, балалардың ғылым саласындағы базалық білімдері неғұрлым көп болса, олардың жоғары сыныптар мен болашақта жоғары оқу орындарындағы ғылыми зерттеулерін кеңейту соғұрлым оңай болады. Қазіргі уақытта балалар теория жүзінде оқып қана қоймай, алған білімдерін практикада қолдануды және оны өз қолдарымен жасаған кезде көбірек нәтиже көрсететіндігі айқын. Сондықтан осы жобаны ұйымдастыру барысында мектептің басқа пән мұғалімдерінен де оқушылардың бойында экологиялық мәдениетті қалыптастырып, экологиялық білімді тұлғаны тәрбиелеуде сабақтан тыс осындай жұмыстардың жүргізілуі өте тиімді екені нақтыланды.

Жоба жетекшілері-мұғалімдерге арналған жалпы ережелерді ұсынамыз:

1. Нәтижеге емес, зерттеу процесіне назар аударыңыз.
2. Әр баланың жеке бейімділігі мен қабілеттерін ашуға және дамытуға тырысыңыз.
3. Оқушылардың оқу процесі туралы ұмытпаңыз, оқушыларға өз бетінше әрекет етуге көмектесіңіз, оларға не істеу керектігі туралы тікелей нұсқаулардан аулақ болыңыз.
4. Оқушылардың бастамасын шектемеңіз және олар істей алатын немесе өздері үйренетін нәрсені жасамаңыз.
5. Оқушыларға проблемаларды өз бетінше іздеу және талдау дағдыларына, ойланып ақпарат алуға үйретіңіз.
6. Оқушылармен алынған ақпаратты талдау, синтездеу және жіктеу жұмыстарын жүргізуге тырысыңыз.

Қорытынды. Жүргізілген жұмысымызды анализ жасау негізінде төмендегідей қорытынды жасадық.

Біздің мектепте жүргізілген сабақтан және сыныптан тыс жұмыстар негізінде зерттеу жобаларын ұйымдастыру арқылы оқушылардың бойында экологиялық білім мен мәдениетін қалыптастыру тиімді деген гипотезамыз расталды.

Оқушылар өздері таңдаған іс-әрекеттерді үлкен қызығушылықпен орындады. Экологиялық жобалық іс-әрекет оқу барысын өзгертуге ықпал етіп, әр оқушыға өзін сын тұрғысынан ойтай алатын, экологиялық білімді тұлға ретінде көруге мүмкіндік берді.

Көрсетілген нәтижелер сынып деңгейінде де, бүкіл мектепте де жобалық қызмет алдағы уақытта жиі жүзеге асырылатындығын көрсетті. Мектепте жобалық іс-әрекетті тұрақты жүзеге асырған мұғалімдер көбінесе топтық іс-әрекеттің және жеке жұмыстың заманауи формаларын қолдану арқылы, оқушылардың әртүрлі қабілеттерін ескерді. Сонымен қатар мұғалімдер зерттеуді оқытудың проблемалық оқыту стратегияларын, зерттеудің тиімді әдістерін, тақырыпты интеграциялап оқытуды жоспарлауды және сыни ойлау әдістерін қолдануды атап өтті.

Оқушыларға сыни тұрғыдан ойлауды дамытуға мүмкіндік беру белсенді, шығармашылық және жауапты адамның қалыптасуына ықпал етеді, сөйтіп оқушы өз пікіріне сүйене отырып, мақсаттарға жету жолдарын табады. Жобалық әдіспен зерттеу жүргізген оқушы жаңа білімді алдыңғы біліммен байланыстыра алады, олардың құндылықтарын бағалай алады және сол арқылы оқытуға белсенді қатыса отырып, өзіндік оқу сызбаларын құра алады.

Зерттеуіміздің мақсатына сүйене отырып, жүргізілген эксперименттік жұмыстың нәтижелері оқушыларды қарқынды шығармашылық ойлауға, өзін-өзі реттеуге үйрете отырып, жоба жұмыстарын ұйымдастырудың өзектілігі мен маңыздылығын дәлелдеді. Сонымен қатар, эксперимент барысында оқушылардың әр түрлі типтегі жобалар мен сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру негізінде әр түрлі іс-шараларға деген қызығушылығы мен қабілеттерін анықтады.

Жобалау-зерттеу қызметі ең алдымен қазіргі жаһандану заманының экологиялық проблемалары, табиғатты қорғаудың теориялық негіздері, қалада және оның төңірегінде табиғатты қорғауды ұйымдастыру туралы хабардар болу деңгейін арттыруға ықпал етеді. Осындай жұмыстарды көбірек ұйымдастырудың нәтижесінде жасөспірімдер табиғатта, қоршаған ортада мінез-құлық ережелерін саналы түрде сақтай бастайды, бұл адамның экологиялық өзін-өзі бақылау деңгейін арттыруға көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Grishaeva Y., Gagarin A., Spirin I., Tkacheva Z., Evstafieva N. and Napolov O. *Ecological culture of students in the trends of the Concept of sustainable development, Actual Problems of Ecology and Environmental Management (APEEM 2021) April 2021* <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202126507003>
2. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік қаулысы.
3. Heidari F. *Effectiveness of Management of Environmental Education on Improving Knowledge for Environmental Protection (Case Study: Teachers at Tehran's Elementary School)* 9 (4): 1225-1232, Autumn 2015 ISSN: 1735-6865 https://ijer.ut.ac.ir/article_1013.html DOI:10.22059/IJER.2015.1013
4. Stoyanova-Toneva, *Eco-educational Potential of the Urban Environment E3S Web of Conferences* 12 May 2021 Article number 050012021 12th International Conference on Environmental Science and Development, Prague, - 28 March 2021, 168933 DOI:10.1051/e3sconf/202125905001
5. Restu, Nurmala Berutu, Muhammad Ridha Syafii Damanik, Meilinda Suriani Harefa. *Model of Mangrove Ecosystem Utilization as Media and Learning Resources of Environmental Education at Senior High School Advances in Social Science, Education and Humanities Research, volume 79, 1st International Conference on Geography and Education (ICGE 2016)* <https://dx.doi.org/10.2991/icge-16.2017.64>
6. Afakhrul Masub Bakhtiar. *Curriculum Development of Environmental Education Based on Local Wisdom at Elementary School International Journal of Learning, Teaching and Educational Research Vol.15, No. 3, pp. 20-28, March 2016* <https://www.ijlter.org/index.php/ijlter/article/view/581>
7. Шілдебаев Ж. Б. Егемен Қазақстан №88 (5907), 30.07.2020ж.
8. Чилдебаев Д.Б., Усенова Г.А., Байкеева Л.Т., Экологизация образования как средство формирования экологической культуры обучающихся // Педагогическое образование и наука. - 2017.- №5. – С.11-15
9. Томюк О.Н., Филоненко И.А. Проектная деятельность как условие развития личности школьников // Современные проблемы образования: сборник научных статей. Екатеринбург: Издательский дом «Ажур», 2014. – С. 30-33
10. Левин К. Экопсихология образовательной среды: подходы к проектированию и мониторингу // Экология человека. 2017. №3. – С. 42-50.
11. Биекенов К. У. Социальное прогнозирование и проектирование: учебное пособие. – Алматы : Қазақ университеті, 2020. – С. 358
12. Морозова М. М. Метод проектов как феномен образовательного процесса в современной школе / М. М. Морозова // Новые ценности образования. Продуктивное учение для всех. - 2017. - № 3 (32). – С. 117-126
13. Аньшин В.М., Алешин А.В., Управление проектами: фундаментальный курс: учебник/ под.ред. В.М. Аньшина, О.М. Ильина-М.: Высшая школа экономики, 2018. – С. 624.
14. Плетенева О. В. Организационно-управленческие условия формирования проектной компетентности школьников: методическое пособие / – Н.Новгород, 2015.. — С 100.
15. Монахова Л.Ю. Теоретические аспекты технологии проектирования индивидуальных проектов. –М.: Альпина Бизнес Букс, 2018. – С. 298.
16. Матяш Н.В., Володина Ю.А. Методика оценки пр – №(17).
17. Mavlyudova L. I., Abdrashitova I.V., Mavlyudova L.U., Abdrashitova A.B. *Formation of ecological culture of students // International Journal of Pharmacy and Technology. 2016. Vol. 8, Is.2. P.14530-14538.*
18. Khusainov Z. A. *Formation of ecological culture of the students at the national school. European journal of natural history. 2016. № 1. P. 26–30.*
19. Амантаева А.К., Шілдебаев Ж.Б., Лахбаева Ж.Ф. Экологиялық құзыреттілікті қалыптастырудағы жобалау технологиясы. – Алматы. 2021.-122 бет.

References:

1. Grishaeva Y., Gagarin A., Spirin I., Tkacheva Z., Evstafieva N. and Napolov O. *Ecological culture of students in the trends of the Concept of sustainable development, Actual Problems of Ecology and Environmental Management (APEEM 2021) April 2021* <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202126507003>
2. Kazakhstan Respublikasynda bilim berudi zhane gylymды damytudyn 2020-2025 j. arналған мемлекеттік каулысы [State resolution for the development of education and science in the Republic of Kazakhstan for 2020-2025].

3. Heidari F. I. Effectiveness of Management of Environmental Education on Improving Knowledge for Environmental Protection (Case Study: Teachers at Tehran's Elementary School) 9(4) 2015. 1225-1232 p., https://ijer.ut.ac.ir/article_1013.html 10.22059/IJER.2015.1013
4. Stoyanova-Toneva Y. Eco-educational Potential of the Urban Environment E3S Web of Conferences 12 May 2021 Article number 050012021 12th International Conference on Environmental Science and Development, ICESD 2021, Prague, 26 March 2021 - 28 March 2021, 168933DOI 10.1051 / e3sconf / 202125905001
5. Restu Nurmala Berutu, Muhammad Ridha Syafii Damanik, Meilinda Suriani Harefa. Model of Mangrove Ecosystem Utilization as Media and Learning Resources of Environmental Education at Senior High School Advances in Social Science, Education and Humanities Research, volume 79, 1st International Conference on Geography and Education (ICGE 2016) <https://dx.doi.org/10.2991/icge-16.2017.64>
6. Afakhrul Masub Bakhtiar. Curriculum Development of Environmental Education Based on Local Wisdom at Elementary School International Journal of Learning, Teaching and Educational Research Vol. 15, No. 3, pp. 20-28, March 2016 <https://www.ijlter.org/index.php/ijlter/article/view/581>
7. D. B. Childibayev (2020). Egemen Kazakhstan [Sovereign Kazakhstan] №88 (5907).
8. Childibaev D. B., Usenova G. A., Baikeev L. T. (2017). Ecologizaciya obrazovaniya kak sredstvo formirovaniya ekologicheskoi kultury obuchaiushiysya [Ecologization of ed – №5.– S.11-15]
9. Tomuyk O.N, Filonenko I. (2014). Proektnaya deyatelnost' kak usloviye razvitiya lichnosty shkol'nikov [Project activity as a condition for the development of the personality of schoolchildren]. Sovremenniye problemy obrazovaniya: sbornik nauchnykh statey. Ekaterinburg: Izdatelskiy dom «Azhar», S. 30-33
10. Levin K. (2017). Ekopsihologiasy obrazovatelnoi sredy: podhody k proektirovaniy i monitoring [Ecopsychology of the educational environment: approaches to design and monitoring]. Ecologiya cheloveka. №3. –C. 42-50.
11. Biekenova K.U. . Sosial'noe prognozirovanie i proektirovanie: uchebnoe posobie. [Social forecasting and design]. – Almaty. 2020 : Kazak Universiteti, – C. 358.
12. Morozova M. M. Metod proektov kak fenomen obrazovatel'nogo processa v sovremennoi shkole [The project method as a phenomenon of the educational process in a modern school]. Novyie cennosti obrazovaniya. Produktivnoe uchenie dliya vseh. – № 3 (32).2017. – C. 117-126
13. Anshin V.M., Aleshin A.V., (2018). Upravlenie proektami: fundamental'niy kurs: uchebnik/pod.red.V.M., Anshina, O.M. Ilina – M. [Project Management: a fundamental course]. Vychshaiya shkola ekonomiki. – C.624.
14. Pletenova O.V. (2015). Organizacionno-upravlencheskie usloviya formirovaniya proektnoi kompetentnosti shkol'nikov [Organizational and managerial conditions for the formation of project competence of schoolchildren]. metodicheskoe posobie // – N.Novgorod, – S. 100.
15. Monahova L.Y. (2018). Teoreticheskie aspekty tehnologii proektirovaniya individual'nyh proektov. [Theoretical aspects of the technology of designing individual projects]. –M.: Alpina Biznes Buks, 298 s.
16. Matiyash N.V., Volodina Y.A. (2018). Metodika ochenki proektnoi kompetentnosti studentov [Methodology for assessing students' project competence]. Psihologicheskie issledovaniya: electron. nauch.zhurn. – №(17).
17. Mavlyudova L.I., Abdrashitova I. V., Mavlyudova L.U., Abdrashitova A. B. Formation of ecological culture of students // International Journal of Pharmacy and Technology. 2016. Vol. 8, Is.2. P.14530-14538.
18. Khusainov Z.A. Formation of ecological culture of the students at the national school. European journal of natural history. 2016. No. 1. p. 26-30.
19. Amantaeva A.K., Childibaev D.B., Lahbaeva J.F. (2021). Ekologialyq quzyrettilikti qalyptastyrydagy jobalay tehnologiasy. [Design technology in the formation of environmental competence] . Almaty. –122 b.